SVENSK NATO-OPINION I FÖRÄNDRING?

ULF BJERELD

Överbefälhavare Sverker Göransons uttalande i januari 2013 om att Sverige endast hade militär förmåga att försvara begränsade mål under ”en vecka på egen hand” blev inledningen på en lång och turbulent försvarsdebatt som fortfarande pågår. Är det verkligen rimligt att de 50 miljarder kronor som varje år avsätts till försvarsbudgeten inte ger en bättre försvarsförmåga? Borde Sverige ompröva sitt deltagande i kostsamma internationella insatser och i stället avsätta större resurser på det egna territorialförsvaret?

Föga överraskande har den turbulenta försvarsdebatten följts av opinionsförändringar där den svenska opinionen hyser ett minskat förtroende för svenska försvaret, blivit mer negativt inställd till Sveriges deltagande i internationella militära insatser och att stödet för ett återinförande av den allmänna värnplikten ökat.[1] I detta kapitel skall vi först visa att försvarsdebatten även följts av ett minskat Nato-motstånd i den svenska opinionen. Förändringen är tydlig och det minskade Nato-motståndet återfinns i samtliga befolkningsgrupper. Därefter prövar vi olika förklaringar till den förändrade Nato-opinionen och diskuterar avslutningsvis resultatens konsekvenser för svensk försvars- och säkerhetspolitik.

Minskat Nato-motstånd

Frågan om huruvida Sverige bör söka medlemskap i Nato eller ej har uppvisat ett mycket stabilt svarsmönster sedan den började ställas i SOM-undersökningarna 1994. Andelen personer som svarat att det är ett dåligt förslag har oftast varit två till tre gånger fler än andelen personer som svarat att det är ett bra förslag. Nato-motståndet var starkast 2001, då 49 procent svarade att det var ett dåligt förslag att Sverige sökte medlemskap i Nato. I 2012 års undersökning uppgick andelen som tyckte det var ett dåligt förslag till 45 procent.

Men i 2013 års undersökning har Nato-opinionen blivit betydligt mindre negativ. Skillnaden mellan ja- respektive nej-sidan är den minsta som uppmätts sedan frågan ställdes första gången. Tabell 1 visar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap under åren 1994-2013.

Bjereld, Ulf (2014) Svensk Nato-opinion i förändring? i Annika Bergström & Henrik Oscarsson (red)
Mittfåra & marginal. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Figur 1 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 1994-2013 (procent)

Förslag: ”Sverige bör söka medlemskap i Nato”

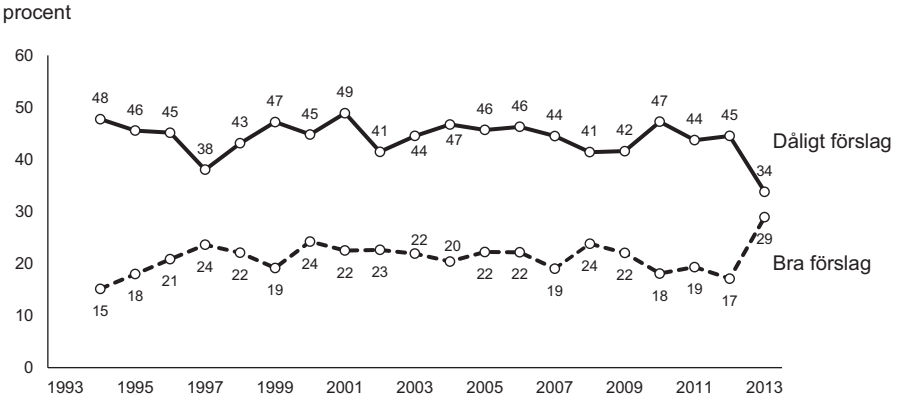

Kommentar: Respondenterna tar ställning till förslaget ”Sverige bör söka medlemskap i Nato”. Alla som besvarat frågan ingår i procentbasen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1994-2013.

Resultaten visar att det svenska Nato-motståndet försvagats sedan föregående mätning 2012. Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato har 2013 ökat till 29 procent, mot 17 procent 2012 och 19 procent 2011. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2013 till 34 procent, mot 45 procent 2012 och 44 procent 2011. Andelen som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 37 procent, motsvarande andel uppgick 2012 till 38 procent och 2011 till 37 procent. Andelen svarspersoner som inte har någon åsikt i frågan är således lika stor som tidigare, trots den starka förskjutningen i opinionen.

Vilka åsiktsskillnader i Nato-frågan återfinns då inom olika befolkningsgrupper? I figur 2-4 redovisas andelen som ställer sig positiva till ett svenskt Nato-medlemskap efter kön, ålder och partisympati.

Figur 2 Andel positiva till ett svenskt Nato-medlemskap i olika åldersgrupper 1994-2013 (procent)

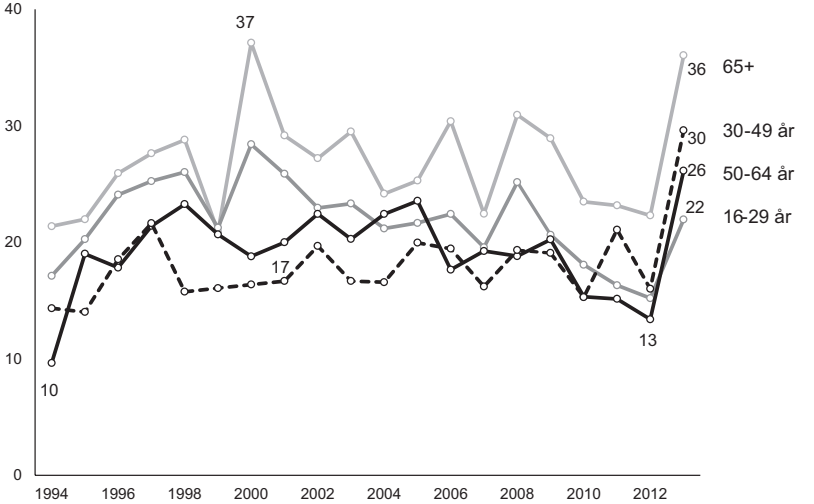

Kommentar: Respondenterna tar ställning till förslaget ”Sverige bör söka medlemskap i Nato”. Resultaten i figuren visar andelen som ställer sig positiva till ett svenskt Nato-medlemskap. Alla som besvarat frågan ingår i procentbasen. ***Källa:*** De nationella SOM-undersökningarna 1994-2013.

Figur 3 Andel positiva till ett svenskt Nato-medlemskap bland män och kvinnor 1994-2013 (procent)

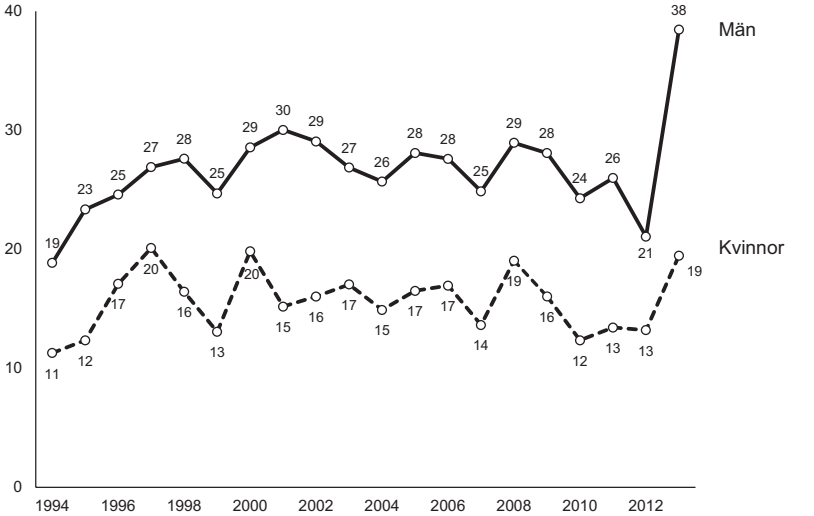

Kommentar: Respondenterna tar ställning till förslaget ”Sverige bör söka medlemskap i Nato”. Resultaten i figuren visar andelen som ställer sig positiva till ett svenskt Nato-medlemskap. Alla som besvarat frågan ingår i procentbasen. ***Källa:*** De nationella SOM-undersökningarna 1994-2013.

Figur 4 Andel positiva till ett svenskt Nato-medlemskap bland partiernas sympatisörer 1994-2013 (procent)

Kommentar: Respondenterna tar ställning till förslaget ”Sverige bör söka medlemskap i Nato”. Resultaten i figuren visar andelen som ställer sig positiva till ett svenskt Nato-medlemskap. Alla som besvarat frågan ingår i procentbasen.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1994-2013.

Kvinnor har vid varje enskilt mättillfälle varit klart mer negativt inställda än män till ett svenskt Nato-medlemskap, och så är fallet även i denna mätning (19 respektive 38 procent positiva).

Resultaten i figur 3 visar att åsiktsskillnaderna mellan olika åldersgrupper varierar över tid. Likt tidigare år är det emellertid gruppen personer över 65 år som är minst negativa till ett svenskt Nato-medlemskap (36 procent anser att förslaget är bra).

Figur 4 visar att Nato-opinionen fortfarande följer vänster-högerskalan, men det minskade Nato-motståndet återfinns i samtliga befolkningsgrupper och inom samtliga grupper av partisympatisörer. Nato-motståndet är störst bland Vänsterpartister, följt av Miljöpartister, Socialdemokrater och Centerpartister.

Varför minskade Nato-motståndet?

Sammantaget har Nato-motståndet minskat både bland män och bland kvinnor, i alla åldersgrupper och bland samtliga partiers sympatisörer. Hur skall vi då kunna förklara denna förändring?

Kan det vara så att det minskade Nato-motståndet har sin grund i att svenska folket idag hyser ett mindre förtroende för svenska försvaret än tidigare? Om medborgarna inte litar på att försvaret kan fullgöra sina uppgifter ligger det nära till hands att tro att svenskarna i stället vill sätta sin tilltro till att försvara landet tillsammans med andra. Hypotesen har fog för sig i det att svenskarnas förtroende för försvaret verkligen har minskat sedan föregående mättillfälle. I 2013 års studie uppger 23 procent av de tillfrågade ett stort förtroende för försvaret, jämfört med 25 procent år 2012. Andelen personer med ett litet förtroende för försvaret har ökat till 30 procent 2013, jämfört med 26 procent 2012.[2] Men förändringen i förtroende till försvaret är ändå relativt liten. Dessutom är det så att motståndet mot Nato-medlemskap är starkare i den grupp som hyser litet förtroende för försvaret än i den grupp som hyser ett stort förtroende för försvaret. Av de som hyser ett litet förtroende för försvaret är det 31 procent som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. Bland dem som hyser ett stort förtroende för försvaret så är det 40 procent som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato. Så det minskade Nato-motståndet kan därför inte förklaras genom att förtroendet för det svenska försvaret har minskat. Möjligen kan det minskade Nato-motståndet tolkas som en uppgiven, intuitiv reaktion på rapporterna om det skrala tillståndet för svenskt försvar.

Kan det i stället vara så att det minskade motståndet mot svenskt Nato-medlemskap förklaras av en ökad oro för händelseutvecklingen i omvärlden, till exempel oro för militära konflikter eller oro för situationen i Ryssland? Resultaten visar emellertid att varken oron för militära konflikter eller oron för situationen i Ryssland har ökat märkbart sedan föregående mättillfälle. I 2013 års studie angav 21 procent av de tillfrågade att de uppfattade risken för militära konflikter som mycket oroande, mot 19 procent av de tillfrågade 2012. På motsvarande sätt angav 13 procent av de tillfrågade i 2013 års studie att de uppfattade situationen i Ryssland som mycket oroande, mot 14 procent vid föregående mättillfälle (2008). Eftersom oron inte vuxit över tid kan oron inte heller ligga till grund för den förändrade Nato-opinionen.

Finns det ett samband mellan åsikterna att Sverige skall återinföra den allmänna värnplikten samt helt avstå från att delta i militära insatser utomlands och att Sverige skall söka medlemskap i Nato? Av de tillfrågade i 2013 års undersökning ansåg 41

procent att Sverige borde återinföra värnplikten, mot 31 procent vid föregående undersökningstillfälle (2011). Av dem som ansåg att Sverige borde återinföra värnplikten ansåg 36 procent att det var ett bra förslag att Sverige borde söka medlemskap i Nato, medan enbart 25 procent av dem som inte ville återinföra värnplikten förespråkade ett svenskt Nato-medlemskap. På motsvarande sätt ansåg 22 procent av de tillfrågade att Sverige helt skulle avstå från att delta i militära insatser utomlands, mot endast 16 procent i 2012 års undersökning. Av dem som ansåg att Sverige helt skulle avstå från att delta i militära insatser utomlands ansåg 20 procent att det var ett bra förslag att Sverige borde söka medlemskap i Nato, medan hela 47 procent av dem inte ville att Sverige konsekvent skulle avstå från att delta i militära insatser utomlands också förespråkade ett svenskt Nato-medlemskap. Sammantaget finns det alltså ett starkare stöd för Nato-medlemskap bland värnpliktsförespråkare än bland värnpliktsmotståndare. Det finns också ett starkare stöd för Nato-medlemskap bland dem som vill att Sverige skall delta i internationella militära insatser än bland dem som inte vill att Sverige skall delta.

SOM-undersökningen 2013 genomfördes i huvudsak under senhösten och tidigt vinter 2013. Våren 2014 inträffade krisen mellan Ryssland och Ukraina, inte minst i samband med Rysslands intervention i Krim. De opinionsundersökningar som genomförts i samband med denna kris visar att Nato-motståndet har vuxit igen. I en mätning av Sifo redovisad i Svenska Dagbladet i mars 2014 uppgav hela 50 procent att de inte tyckte att Sverige skulle söka medlemskap i Nato, medan 31 procent var för ett svenskt Nato-medlemskap. I en motsvarande Sifo-mätning från maj 2013 angav 40 procent att de inte tyckte att Sverige skulle söka medlemskap i Nato, medan 32 procent då förordade ett svenskt Nato-medlemskap.[3] I en mätning av Ipsos redovisad i Dagens Nyheter i maj 2014 angav 56 procent att Sverige även fortsättningsvis borde stanna utanför Nato, medan 28 procent ansåg att Sverige borde gå med i Nato.[4]

Sammantaget indikerar resultaten att det finns ett starkare stöd i opinionen än tidigare för att förstärka det svenska territorialförsvaret. Det finns ett ökat stöd för återinförande av den allmänna värnplikten och ett ökat motstånd mot att Sverige skall delta i internationella militära operationer. Dessa förändringar har sannolikt sin grund i den debatt som följt på överbefälhavare Sverker Göransons uttalanden i januari 2013 om Sveriges begränsade försvarsförmåga.

En viktig förklaring till det svenska Nato-motståndet har varit att många svenskar anser att ett medlemskap i Nato snarare ökar än minskar risken att Sverige mot sin vilja skulle bli indraget i militära krigshandlingar. Spänning i Sveriges närområde och/eller internationella militära Nato-insatser eller av Nato-stater skulle i så fall stärka det svenska Nato-motståndet. Det finns kanske visserligen en oro för att Ryssland skall anfalla Sverige, men sannolikt en än starkare oro för att Sverige genom Nato-medlemskap mot sin vilja skulle dras in i militära insatser riktade mot Ryssland. Nato är för många svenskar något för de soliga dagarna, inte något att vända sig till när det blåser kallt.

Noter

1 Se Berndtssons och Ydéns kapitel i denna volym samt Berndtsson, Bjereld & Ydén (2014).

2 Berndtsson, Bjereld & Ydén (2014).

3 Svenska Dagbladet 14 mars 2014.

4 Dagens nyheter 8 maj 2014.

Referenser

Berndtsson, Joakim, Ulf Bjereld & Karl Ydén (2014) ”Kraftigt ökat stöd för både Nato-inträde och värnplikt”. DN Debatt 15 april 2014.

Bjereld, Ulf (2013) ”Fortsatt starkt Nato-motstånd i svensk opinion” i Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl* Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

Bjereld, Ulf & Marie Demker (1995). *Utrikespolitiken som slagfält. De svenska partierna och utrikesfrågorna*. Stockholm: Nerenius och Santérus.

Dagens Nyheter 8 maj 2014

Svenska Dagbladet 14 mars 2014